

การมีส่วนร่วมในโครงการประมงโรงเรียนของ
คณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน

THE SCHOOL - VILLAGE FISH POND PROJECT
PARTICIPATION OF SCHOOL FISHERY COMMITTEES,
SCHOOL MEMBERS AND VILLAGERS.

วิทยานิพนธ์

โดย

นางสาวแสงเทียน อัจฉิมางกูร

เสนอต่อคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม)
พ.ศ. 2537

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง : การมีส่วนร่วมในโครงการประมงโรงเรียนของ
คณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน
โดย : นางสาวแสงเทียน อัจฉิมางกูร
ชื่อปริญญา : พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม)
วิชาเอก : การจัดการทางการพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา : 2537

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ (1) รูปแบบ และระดับ การมีส่วนร่วมในโครงการประมงโรงเรียน ของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน และเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนที่ได้รับรางวัล กับที่ไม่ได้รับรางวัล (2) ปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน การรับรู้ข่าวสารด้านการประมง การคาดหวังผลประโยชน์ที่ได้รับ ความรู้ในโครงการประมงโรงเรียน และความเข้าใจในโครงการประมงโรงเรียน

ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน ประกอบด้วยคณะกรรมการประมงโรงเรียน(46 คน)ชุมชนในโรงเรียน(126 คน) และชุมชนในหมู่บ้าน(193 คน) จากโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนบ้านเลิงต่อน-โนนสมบูรณ์ หมู่ที่ 4 บ้านเลิงต่อน-โนนสมบูรณ์ และโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัลโรงเรียนบ้านหนองหญ้าไซ หมู่ที่ 1 บ้านหนองหญ้าไซ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ค่าพิสัย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อสรุปลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน และใช้สถิติอนุมาน ได้แก่ t-test เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน ระหว่างโรงเรียนที่ได้รับรางวัลกับโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัล และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน(Pearson's Product Moment Correlation Coefficient :r) เพื่อวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์และทิศทางระหว่างปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม กับระดับการมีส่วนร่วม ของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน

ลักษณะทั่วไปของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชนในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นชายมากกว่าหญิง และเป็นผู้ที่กำลังศึกษา ชุมชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชาย และจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คณะกรรมการประมงโรงเรียนมีอายุเฉลี่ย(18 ปี) น้อยกว่าชุมชนในโรงเรียน(24 ปี) และชุมชนในหมู่บ้าน(30 ปี)

รูปแบบการมีส่วนร่วม ของคณะกรรมการประมงโรงเรียน และชุมชนส่วนใหญ่(มากกว่า 80%)ของคณะกรรมการฯ มีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมินผลมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่ของชุมชนในโรงเรียนและชุมชนในหมู่บ้าน(มากกว่า 90 %) มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ ส่วนผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน และในการประเมินผลมีจำนวนน้อย

ส่วนใหญ่(มากกว่า 95 %)ของคณะกรรมการฯ มีส่วนร่วมดำเนินงานทั้ง 7 กิจกรรมหลัก ซึ่งแตกต่างจากชุมชนในโรงเรียนที่ส่วนใหญ่(มากกว่า 84 %) มีส่วนร่วมเฉพาะในการจัดเตรียมบ่อนปล่อยพันธุ์ปลา การจัดสรรผลประโยชน์ กิจกรรมต่อเนื่องบริเวณบ่อปลา และส่วนชุมชนในหมู่บ้านเกินกว่าครึ่งหนึ่ง(มากกว่า 55 %) มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ และต่ำกว่าครึ่งหนึ่ง(น้อยกว่า 40 %) ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้ง 6 เลย

ระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชนมากกว่าครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการและชุมชนในโรงเรียน มีส่วนร่วมระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุด เกือบครึ่งหนึ่งของชุมชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมระดับต่ำ และไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลเลย

เมื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนที่ได้รับรางวัลกับโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัล พบว่า (1) ภาพรวมของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลมีระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ รวมทั้งกิจกรรมหลัก ได้แก่ การจัดเตรียมบ่อนปล่อยพันธุ์ปลา การเพิ่มผลผลิต และการจัดสรรผลประโยชน์ แตกต่างจากโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p < 0.05$) (2) แต่ละกลุ่ม ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในหมู่บ้านของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลแตกต่างกับโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p < 0.01$) (3) กิจกรรมหลักของคณะกรรมการฯ ของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลมีความแตกต่างจากโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัล ในกิจกรรมการจัดเตรียมบ่อนปล่อยพันธุ์ปลาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p < 0.05$) ระดับการมีส่วนร่วม ของชุมชนในโรงเรียนที่ได้รับรางวัล แตกต่างจากโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัล ในกิจกรรมการเพิ่มผลผลิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p < 0.05$) ส่วนระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในหมู่บ้านของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลมีความแตกต่างจากโรงเรียน

ที่ไม่ได้รับรางวัลในกิจกรรมต่อเนื่องบริเวณบ่อปลาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p < 0.05$)

ปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการประมงโรงเรียน ของคณะกรรมการประมงโรงเรียน และชุมชนในระดับปานกลาง($r=0.5635$)

การรับรู้ข่าวสารด้านการประมง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการประมงโรงเรียนของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน ในระดับปานกลาง($r=0.4125$)

การคาดหวังผลประโยชน์ที่ได้รับ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการประมงโรงเรียนของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชน ในระดับปานกลาง($r=0.3990$)

ความรู้ในโครงการประมงโรงเรียน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการประมงโรงเรียน ของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชนในระดับต่ำ($r=0.2322$)

ความเข้าใจในโครงการประมงโรงเรียน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการประมงโรงเรียน ของคณะกรรมการประมงโรงเรียนและชุมชนในระดับต่ำ($r=0.1554$)

เหตุการณ์ "เข้าร่วม" "ไม่เข้าร่วม" ในโครงการฯ

เหตุการณ์เข้าร่วมของคณะกรรมการฯ คือ เป็นหน้าที่รับผิดชอบซึ่งแตกต่างจากเหตุผลของชุมชนในโรงเรียนและชุมชนในหมู่บ้าน คือ ครูสั่งการ และเพื่อสนับสนุนกิจกรรมโครงการฯ ส่วนเหตุการณ์ไม่เข้าร่วมของคณะกรรมการฯ และชุมชนในโรงเรียน คือ ไม่มีหน้าที่รับผิดชอบ และไม่มีเวลา ซึ่งแตกต่างจากเหตุผลของชุมชนในหมู่บ้าน คือ ไม่มีเวลา ไม่มีลูกหลานเรียนในโรงเรียน และไม่เข้าใจโครงการฯ

ข้อเสนอแนะ ผู้ศึกษามีความเห็น ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ของกรมประมง ควรจัดอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการประมงโรงเรียน โดยการเน้นความรู้(Re-Orientatlon)ด้านการเพิ่มผลผลิต การจัดการบริหารแหล่งน้ำ และด้านโรคปลาและเสริมสร้างความเข้าใจในโครงการฯ วัตถุประสงค์โครงการฯ หลักการและอุดมการณ์ของงานด้านการพัฒนา ที่เน้นการพึ่งตนเองของชุมชน นอกจากนั้นควรสรุปประเด็นปัญหาการดำเนินงาน โดยการพูดคุยและการปฏิบัติร่วมกับคณะกรรมการฯ ทั้งควรให้บริการข่าวสาร และควรหาคณะกรรมการฯ ไปดูงาน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

2. ควรสร้างผู้นำด้านการประมง(Core Group) ให้เกิดขึ้นทั้งในโรงเรียนและชุมชน การผลักดันให้กลุ่มต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจ

ร่วมดำเนินการ และร่วมวิเคราะห์ปัญหาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่ง เสริมสร้างคุณภาพของการประชากรในชุมชนนั้นได้อย่างแท้จริง การเสริมสร้าง ความเข้าใจในโครงการประมงโรงเรียนให้แก่ผู้บริหารโรงเรียน โดยการ จัด สัมมนา กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน และผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านพิจารณา คัดเลือกให้เป็นตัวแทนของชาวบ้าน 1 คน จำนวน 25 โรงเรียนต่อรุ่น เนื้อหา สัมมนา คือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์โครงการฯ

3. ควรสร้างข้อมูลข่าวสารด้านการประมง โดยจัดตั้งโรงเรียนให้ เป็นศูนย์กลางข่าวสาร และเป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินงานที่สอดคล้องประสานระหว่าง "เจ้าหน้าที่ของกรมประมง" กับ "โรงเรียน" และส่งผลต่อ "ชุมชน" คือ เมื่อได้ ผู้นำของโรงเรียนและชุมชน และคณะกรรมการที่มีความรู้ความเข้าใจโครงการฯ เจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับกลุ่มนำการเปลี่ยนแปลงร่วมกันจัดตั้งศูนย์กลางความรู้ โดย นำประเด็นปัญหามาสรุปและตั้งคำถาม เพื่อการวิเคราะห์ และนำเอาข้อมูลที่กลุ่ม ต่างๆ หาคูได้เชื่อมโยงให้เป็นระบบ ทั้งในรูปแบบของการปรึกษาหารือ การพูดคุยกับ กลุ่มต่างๆ โดยนำเอาความรู้ที่ได้มาจากการสัมมนา การฝึกอบรม และการไปคู งานของผู้นำ คณะกรรมการฯ ผู้นำหมู่บ้าน(ธรรมชาติ) ส่งต่อไปยังกลุ่มเป้าหมาย

ABSTRACT

THESIS : THE SCHOOL - VILLAGE FISH POND PROJECT
PARTICIPATION OF SCHOOL FISHERY COMMITTEES,
SCHOOL MEMBERS AND VILLAGERS.
BY : MISS SANGTIAN AUJIMANGKUL
DEGREE : MASTER OF ARTS (SOCIAL DEVELOPMENT)
MAJOR : SOCIAL DEVELOPMENT MANAGEMENT
ACADEMIC YEAR: 1994

The study was conducted to find out (1) the pattern and degree of participation in the School-Village Fish Pond project by the school fishery committees, school members and villagers in order to compare the extent of participation between an awarded school and an unawarded school, and (2) factors that influenced the school fishery committees--namely, support from school administration, access to fishery information, expectation of benefits from the project, knowledge about the project as well as understanding of the project.

The data were collected by interviewing a sample group of 365 subjects, consisting of 46 school fishery committee members, 126 school members and 193 villagers. The two schools in Udonthani where the data were gathered were Baan Laengtoon-Noonsomboon School, an awarded school at Moo 4 Baan Laengtoon-Noonsomboon School, and Baan Nongyasai School, an unawarded school at Moo 1 Baan Nongyasai, Tambon Nongyasai, Amphur Wangsammuo.

Descriptive statistics such as percent, average, range, standard deviation were employed to describe the general characteristics of the subjects, participation patterns and degree of participation in the School-Village Fish Pond project. Also, the t-test was used to compare degree of participation in the project between the two schools, and the Pearson's Product Moment Correlation

Coefficient(r) was figured out to see the relationship between factors expected to influence the subjects' participation and degree of participation.

General characteristics of the subjects The majority of the school fishery committee members and school members were male and still in school. Most of the villagers who joined the project were female and completed grade 4. The average age of the three groups--committee members, school members and villagers--were 18, 24 and 30 respectively.

Patterns of participation It was found that most of the school fishery committee members (more than 80 %) took part in planning the project activities, implementing them and sharing benefits, but played little role in project evaluation. Most of school members and villagers (more than 90 %) helped carrying out the project and sharing benefits, but played little role in planning and evaluation.

There were seven major activities in the School-Village Fish Pond project. Nearly all of the committee members (more than 84 %) took part only in preparing the pond before releasing fish into it, sharing profits, and carrying out other necessary activities around the pond after fish release. More than half of the school members (more than 55 %) participated in sharing profits and less than half (less than 40 %) participated in only one out of the seven major activities profit sharing.

Degrees of participation The survey revealed that more than half the committee members participated in the project at an average level. The school members took part in the implementation stage most. However, almost half of the villagers got involved in the project at a low level and did not at all play any role in evaluation.

When the overall pictures of the awarded school and the unawarded school were compared, it was found that there was a statistically significant difference at 0.05 level in their participation in project implementation, profit-sharing, and all the major activities (i.e., preparing the pond before releasing fish, increasing product and sharing benefits).

When each group of the subject were separately taken into account in terms of degree of participation, significant difference was also found between the two school at 0.01 level. Regarding the major activities, there was a significant difference in pond preparation at the 0.05 level. The degree of participation in the project by the awarded school was significantly higher than that of the unawarded school at the 0.05 level. Also, the degree of participation in the project by the villagers living in the same location as the awarded school was significantly higher than the villagers living in the same location as the unawarded school.

Factors expected to influence the participation
Support from the school administration had a moderate relationship with the participation of the school fishery committee members ($r=0.5635$). Also, a moderate relationship was found between access to fishery information and their participation ($r=0.4125$). Expectation of benefits from the project influenced their participation at an average level ($r=0.3990$). On the contrary, their knowledge of the School-Village Fish Pond project had a low relationship with their participation ($r=0.2322$). In addition, their understanding of the project had a very low relationship with their participation ($r=0.1554$).

Reasons for "participation" and "no participation" in the project
The school committee who participated in the project did so because they thought it was their

responsibility, while the school members' reason was to become "superwising teachers" and to support the project's activities. Those committee members and school members who did not join the project activities said that they did not have any duty to perform and that they had no time too. Some villagers did not join the project because they had no time, no children in school and they did not quite understand the project's objective.

Recommendations. The following were recommended to put into practice.

1. Officials from the Fishery Department should set up a training program for school fishery committees, with the emphasis on methods to increase fish production, water resource management, fish diseases, and educating them to thoroughly understand the project's objectives, rationales, and ideology of self-sustained community development. The officials, together with the school fishery committees, should gather data related to the project problems then a training course be arranged for the school committee members how to solve these problems. The officials concerned and the school fishery committees may orally discuss the problems together. The school committees should be provided with necessary information and a chance to make an observation tour at least once a year.

2. A core group should be established both in schools and in communities to encourage different groups of people to acknowledge the project so that they will get involved more in decision-making, implement and problem-solving. Schools should be used to truly serve as a source of upgrading the living standard of the people in the community. School administration should be thoroughly informed about the School-Village Fish Pond project. In doing so, a seminar can be held for the representatives of each school administration and each village. To be more

specific, two representatives from each village school should join the seminar, which may be arranged for 25 schools at a time. The main objective of such a seminar is for the participants to exchange views and experience in project implementation.

3. Spreading of fishing information can be done with the village school as the information center. The "school" should cooperate with the "fishery officials" to upgrade the "village" standard of living. The school administration and the fishery officials should work together in identifying the problems, analyzing them and systematically solving them. Solutions may be reached through consultation, discussion with different groups of people, seminars, training, observation tours, etc. The solution methods and other information should be passed to the target group by the core group through the village school as a center of fishery information.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณอาจารย์รศ.ดร.รพี สุวรรณะชฎ อาจารย์จิระพร บุรณสิน อาจารย์อภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา ที่ท่านได้แนะนำการศึกษาครั้งนี้อย่างละเอียด เป็นขั้นเป็นตอน และมีคุณประโยชน์ต่อผู้ศึกษาเป็นอย่างมาก

ในการศึกษาครั้งนี้ ประสบความสำเร็จได้ก็เพราะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ บังคับบัญชา พี่น้องผู้ร่วมงาน และเจ้าหน้าที่โครงการประมงหมู่บ้าน ตลอดจน ความร่วมมือของโรงเรียนและราษฎรของโรงเรียนบ้านเลิงถ่อน-โนนสมบูรณ์ และ โรงเรียนหนองหญ้าไซ และโรงเรียนบ้านคำบัง ในการทดสอบเครื่องมือสัมภาษณ์ ซึ่งบุคคลดังกล่าวข้าพเจ้าขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ท้ายสุดนี้ผู้ศึกษาขอมอบคุณงามความดีจากประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ให้กับ มารดาและพี่ๆของผู้ศึกษา

แสงเทียน อัจฉิมานูร
กรกฎาคม 2537

คำนำ

นโยบายในการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน เป็นแนวความคิดการพัฒนาชนบทแนวใหม่ที่รัฐไม่ได้มองเพียงผลผลิตและรายได้ของประเทศเป็นหลัก แต่มุ่งที่จะให้ความสำคัญแก่ตัวคน คือ ประชาชนยากจนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้รัฐจะต้องจัดสรรทรัพยากรไปให้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการให้ความเอาใจใส่ต่อปัญหาความยากจนเป็นอันดับแรก เพื่อเป็นการมุ่งแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ และขณะเดียวกันก็จะยึดหลักการที่ให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเอง และชุมชนได้อย่างแท้จริงในที่สุด

ผลจากการดำเนินกิจกรรมภายใต้นโยบายดังกล่าว ก่อให้เกิดโครงการต่างๆ เข้าไปสู่ชนบทเป็นจำนวนมาก โครงการประมงโรงเรียนก็เป็นโครงการหนึ่งที่มุ่งสนองต่อนโยบายดังกล่าว โดยยึดหลักปรัชญาที่ว่า "ต้องลงมือกระทำ" ซึ่งการลงมือกระทำเป็นเรื่องของราษฎร ไม่ใช่เจ้าหน้าที่เป็นผู้กระทำ โดยการสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาจะต้องดำเนินการโดยชาวบ้านทั้งหมด เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าประชาชนจะต้องได้รับประโยชน์จากการพัฒนา ไม่ใช่รัฐจะต้องได้รับประโยชน์จากการพัฒนา คือผลประโยชน์ที่ได้เป็นของประชาชนทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินโครงการบางโครงการ เจ้าหน้าที่ของรัฐและราษฎร ไม่ได้มีจิตสำนึกที่สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว มุ่งกระทำเพียงเพื่อหวังรางวัลให้เกิดขึ้นพื้นที่ของตนเท่านั้น การดำเนินกิจกรรมเป็นไปในลักษณะของการลากจูง ไม่ใช่เกิดจากความนึกคิดของชาวบ้านเอง ฉะนั้นการศึกษาในครั้งนี ผู้ศึกษาคาดว่า การดำเนินโครงการประมงโรงเรียนภายใต้นโยบายการพัฒนาชนบทแผนใหม่ คือการมองปัญหาร่วมกันระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือการดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างชาวบ้านด้วยกัน จะสามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในชนบทได้ อันจะเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาแบบพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ผู้ศึกษาหวังว่าการศึกษานี้คงเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานโครงการประมงโรงเรียนเพื่อการพัฒนากลุ่มบุคคลเป้าหมายในชนบทไม่มากนักน้อย

แสงเทียน อัจฉิมานกุล
กรกฎาคม 2537